

Ewelina Świdrak

<https://doi.org/10.26881/pwe.2025.60.12>

ORCID: 0000-0002-6815-5370

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
eswidrak@kul.pl

Wybrane środowiskowe korelaty adaptacji dzieci do żłobków

Summary

Selected Environmental Correlates of Children's Adaptation to Nurseries

Adaptation to a nursery is a difficult period to a child and his family. Understanding the conditions of this process can contribute to better understanding the mechanisms that link family factors with the child functioning and development in a nursery and thus provide support for contemporary families facing the choice of a care form for their child. The aim of the research presented in the article is to show the relationship between selected environmental factors and children's adaptation to nurseries. Research conducted in Lublin nurseries indicates that the level of parents' anxiety during the first days of their child's stay in a nursery correlates positively with negative behaviors and emotions observed in children during adaptation, and negatively with positive behaviors during separation from children with parents. Moreover, children entrusted to a person other than a parent before being admitted to a nursery exhibit less negative behaviors during adaptation. Additionally, the research showed that all environmental factors significantly correlated with the girls adaptation, while in boys group, only the parental anxiety was significant for adaptation. All significant covariations showed weak relationships between the variables.

Keywords: adaptation, nurseries, care for a small child

Słowa kluczowe: adaptacja, żłobki, opieka nad małym dzieckiem

Wprowadzenie

Ze względu na coraz większe zainteresowanie kwestią jakości opieki nad małym dzieckiem w żłobku różnych środowisk, w tym politycznych, prawniczych, pedagogicznych, psychologicznych oraz naukowych, od ponad dekady placówki żłobkowe w Polsce są w trakcie ciągłego doskonalenia pod względem dostępności i jakości swoich usług. Mimo to niewiele rodzin w Polsce decyduje się na powierzenie dziecka opiece żłobkowej (GUS 2023), a głównym motywem decyzji rodziców jest konieczność powrotu do pracy zawodowej po urlopie rodzicielskim, bez przekonania o korzyściach płynących z pobytu ich dziecka w placówce. W celu przybliżenia realiów opieki i wychowania dziecka w placówkach przeznaczonych dla dzieci w wieku poniżej 3 lat potrzebne jest przeprowadzanie, publikowanie i rozpowszechnianie wyników badań naukowych opisujących różne aspekty funkcjonowania dziecka w żłobkach, w tym podczas adaptacji do nowego miejsca. Wejście dziecka w wieku

poniemowłącym w nowe środowisko jest niezwykle trudne nie tylko dla niego samego, ale również dla jego rodziny. Jak pomóc dzieciom przejść przez proces adaptacji do żłobka? Co decyduje o powodzeniu i ułatwia adaptację, jakie są jej uwarunkowania? Takie pytania zadają sobie rodzice dzieci, opiekunowie w żłobku i wszystkie osoby zainteresowane podnoszeniem jakości wczesnej opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W niniejszym artykule podjęto próbę zbadania niektórych czynników środowiskowych mogących mieć znaczenie dla skrócenia lub wydłużenia procesu adaptacji dzieci do żłobków.

Adaptacja do żłobka jako moment rozwojowy

W teoriach ekologicznych i kulturowych dotyczących rozwoju (Rosa, Tudge 2013; Li i in. (eds.) 2017) adaptację do żłobka ujmuje się jako ważny moment rozwojowy, a nowe środowisko – pomimo odczuwanego przez dzieci stresu i doświadczanych trudności adaptacyjnych – stanowi źródło ważnych dla dziecka bodźców. Adaptacja do nowego miejsca zachodząca w pierwszych dniach lub tygodniach pobytu dziecka w żłobku jest czasem przełomowym nie tylko dla niego samego, ale również dla jego rodziny. Wymaga zmiany dotychczasowych nawyków poszczególnych członków rodziny, a nawet przeorganizowania całego trybu życia. Zgodnie z teoriami ekologicznymi zmiany w postaci nabytych umiejętności adaptacyjnych przyczyniają się do przejścia dziecka i rodziny na wyższy etap rozwoju, a proces ten nazywany jest przejściem ekologicznym.

Autorka tego artykułu zdefiniowała adaptację jako „proces, a także wynik tego procesu uwzględniający działania otoczenia (żłobka i rodziców) mające na celu pozytywne przejście dziecka ze środowiska rodzinnego do żłobkowego” (Świdrak 2020: 69). Proces adaptacji dzieci obejmuje zachowania i emocje dzieci świadczące o ich udanym lub mniej udanym pobycie w żłobku podczas pierwszych dni pobytu w placówce (Świdrak 2020).

Na podstawie dostępnych badań można stwierdzić, że czas adaptacji dzieci w żłobkach wynosi od kilku dni do kilku tygodni (Świdrak 2020; Andonova 2024). Podczas pierwszych dni pobytu w placówce dzieci przejawiają specyficzne zachowania i emocje, m.in.: płacz, złość, wycofanie, niechęć do zabawy, przyleganie do opiekunki, niechęć do spożywania posiłków, dolegliwości ze strony układu pokarmowego czy trudności z zasypianiem. O przejściu przez proces adaptacji świadczą zaś zachowania i emocje będące efektem przystosowania do nowych warunków, w tym uczestnictwo w aktywnościach żłobka, nawiązywanie kontaktu z rówieśnikami, dostosowanie się do rutyny żłobka (Shin, Yun 2016; Świdrak 2020). W badaniach Świdrak (2020) zachowania dzieci charakterystyczne dla adaptacji podzielono na pozytywne i negatywne. Zachowania i emocje postrzegane jako „negatywne”, czyli niekorzystne z perspektywy rodziców i personelu żłobka, były odzwierciedleniem stresu i kryzysu, które dziecko przeżywało podczas rozstania z rodzicami oraz podczas pobytu w żłobku, zachowania określone jako pozytywne zaś były efektem adaptacji i opisywały aktywność dziecka w nowym środowisku.

Złożoność procesu adaptacji

W opracowaniach teoretycznych podkreśla się, że adaptacja dziecka do żłobka jest złożonym i wieloczynnikowym zjawiskiem (Rapoport, Piccinini 2001; Georgieva, Grudeva 2016), które rozpatruje się i wyjaśnia w aspektach: fizjologicznych, biologicznych, psychologiczno-pedagogicznych i społecznych. Niektórzy twierdzą, że w przypadku adaptacji dzieci w żłobkach, niemożliwe jest formułowanie prognoz na podstawie jakiegokolwiek izolowanego czynnika (Rapoport, Piccinini 2001). Ponadto w teoriach ekologicznych i kulturowych zwraca się uwagę, że w kryzysach rozwojowych – „momentach wejścia” w nowe środowisko na rozwój dziecka ma również wpływ szerszy kontekst społeczny, polityczny czy kulturowy (Rosa, Tudge 2013; Li i in. (eds.) 2017). Czynniki ułatwiające dzieciom adaptację mogą być zatem różnorodne; po pierwsze związane z indywidualnymi cechami dziecka (np. temperament, poziom rozwoju poznawczego, nawyki ze środowiska rodzinnego); po drugie z rodziną dziecka (zakończony proces przywiązania, obecność osób wrażliwych, reagujących na potrzeby dziecka, pozytywny stosunek do placówki); po trzecie z samym żłobkiem (np. kompetencje opiekunek). Nie bez znaczenia pozostaje szerszy kontekst społeczny i kulturowy, w którym wychowuje się dziecko (np. społeczny obraz żłobka, organizacja systemu opieki, polityka prorodzinna państwa). Badania dotyczące czynników środowiskowych mogących mieć znaczenie dla adaptacji dzieci do żłobków są nieliczne i ukazują m.in. działania personelu żłobków oraz rodziców mające na celu przejście przez proces adaptacji.

W badaniach Andonova (2024) stwierdzono, że aktywny udział rodziców ma korzystny wpływ na skrócenie czasu adaptacji. Dzieci, których rodzice uczestniczyli w adaptacji według wskazówek proponowanych przez żłobek, pomyślnie przeszli przez ten proces w ciągu pierwszych dwóch tygodni po przyjęciu. Pozytywny aspekt obecności rodziców przy dzieciach podczas pierwszych dni pobytu w placówce potwierdził również eksperyment Marii Bieleckiej przeprowadzony w 1997 r. W trakcie badań rodzice przebywali z dziećmi od pół godziny do trzech godzin. Poziom lęku i rozpacz dzieci, przy których w nowym miejscu był ktoś bliski, był obniżony (Bielecka 1999).

W badaniach koreańskich (Hwang i in. 2012) czynniki, które okazały się istotne podczas adaptacji dzieci do żłobków leżały po stronie dziecka (wiek dziecka) oraz po stronie żłobka (doświadczenie zawodowe opiekunek i ich wiek). Postawy wychowawcze matek okazały się nieistotne w procesie adaptacji do koreańskich żłobków. W innych badaniach koreańskich (Bang 2014) wykazano, że według opiekunek znaczenie dla adaptacji miały zarówno działania nauczycieli, w tym realizowane przez nich programy adaptacyjne aktywizujące dzieci poprzez oferowanie różnorodnych, atrakcyjnych aktywności i zabaw, jak i ich responsywność na emocje dzieci podczas adaptacji.

Na podstawie badań chorwackich (Tatalović Vorkapić i in. 2015) dotyczących jakości przywiązania dzieci adaptujących się do warunków żłobka wskazano, że większość dzieci o cechach bezpiecznego przywiązania pomyślnie przeszła proces adaptacji do żłobka.

Zaprzecza to tym samym pogładowi obecnemu w przestrzeni publicznej, że żłobek zaburza procesy przywiązania oraz budowanie relacji z rodzicami.

Pomimo głosów wskazujących na to, że wyizolowanie pojedynczych czynników mogących mieć wpływ na powodzenie w procesie adaptacji jest niemożliwe, podjęto próbę przyjrzenia się niektórym uwarunkowaniom związanym z przygotowaniem dzieci do pobytu w żłobku. Przygotowanie może obejmować wszystkie świadome lub nieświadome zachowania rodziców przed przyjęciem dziecka do żłobka. Wcześniejsze badania autorki z 2021 r. wykazały, że rodzice nie zawsze przygotowywali swoje dzieci pobytu w żłobku, a jeśli podejmowali takie działania, to polegały one głównie na poznawaniu środowiska żłobkowego poprzez rozmowy z dzieckiem i wspólne wizyty w placówce (Świdrak 2021a). Rodzice pomijali lub mogli być nieświadomi znaczenia czynników związanych ze stopniem podobieństwa lub „zbliżeniem” do siebie środowisk lub związanych z emocjami towarzyszącymi zmianom w życiu rodziny. Tymczasem według badanych opiekunek największe znaczenie w procesie przygotowania do pobytu w żłobku miały pozytywny stosunek emocjonalny do placówki oraz podobieństwo rytmu i rutyny dnia w obu środowiskach. Zdaniem opiekunek dzieci, które nie muszą zmieniać swoich nawyków w zakresie sposobu spożywania posiłków, czasu drzemek, sposobu zabawy czy przebywać warunkach odmiennych niż domowe (związanych m.in. z liczbą dzieci w rodzinie), lepiej się adaptują do warunków żłobka. Taki pogląd opiekunek rozmija się z działaniami rodziców w tym obszarze (Świdrak 2021a).

Jednym ze wskaźników poziomu pobudzenia emocjonalnego rodziców towarzyszących swoim dzieciom w procesie adaptacji do żłobka może być odczuwany przez nich lęk. Jak wykazały inne badania autorki, poziom lęku rodziców podczas rozstań w pierwszych tygodniach pobytu dziecka w placówce wzrasta u matek średnio z poziomu przeciętnego do podwyższonego, a u ojców średnio z poziomu niskiego do przeciętnego (Świdrak 2021b). Jednocześnie wiadomo, że dzieci w wieku żłobkowym są zdolne do współodczuwania, w tym przejmowania emocji swoich rodziców (Hoffman 2006), co może mieć istotne znaczenie dla adaptacji do żłobka. Wobec powyższego zasadne wydaje się zweryfikowanie opinii opiekunek w zakresie znaczenia dla adaptacji poszczególnych aspektów przygotowania dzieci do pobytu w żłobku.

Celem badań jest ukazanie związku pomiędzy wybranymi czynnikami środowiskowymi i adaptacją dzieci do żłobków. Na podstawie omówionej literatury przypuszcza się, że:

- H1: Istnieje zależność pomiędzy lękiem rodziców przy powierzaniu dziecka opiece żłobka a czasem adaptacji dziecka do żłobka.
- H2: Istnieje zależność pomiędzy wybranymi czynnikami świadczącymi o „zbliżeniu” czy podobieństwie środowiska rodzinnego do żłobkowego, takimi jak: częstotliwość powierzania dziecka innej osobie niż rodzic oraz liczba rodzeństwa a czasem adaptacji dziecka do żłobka.
- H3: Nie ma różnic w przebiegu procesu adaptacji między dziećmi, których rodzice w świadomy sposób przygotowywali do pobytu w żłobku, a dziećmi, których rodzice zadeklarowali brak działań przygotowujących ich dzieci do pobytu w żłobku.

Metody i techniki badań

Aby zweryfikować trafność postawionych hipotez, zaprojektowano badania z użyciem następujących metod i technik. Adaptację zbadano przy użyciu skali obserwacji opisanej w artykule *Adaptacja dzieci do lat 3 do instytucjonalnych form opieki na przykładzie żłobków lubelskich* (Świdrak 2020). Lęk rodziców zbadano za pomocą skali do badania lęku jako stanu i lęku jako cechy STAI (*State-Trait Anxiety Inventory*; Inwentarz Stanu i Cechy Lęku), autorstwa Charlesa D. Spielbergera, Richarda L. Gorsucha, Roberta E. Lushene’a w polskiej adaptacji autorstwa Jana Strelaua, Małgorzaty Tysarczyk, Kazimierza Wrześniewskiego (Wrześniewski 2011). Pozostałe zmienne środowiskowe oraz dane opisujące grupę badaną zbadano przy użyciu kwestionariusza ankiety konstrukcji własnej.

Obserwacyjna skala adaptacji składa się z dwóch części. W pierwszej z nich należy oszacować liczbę dni, w których dziecko przejawiało dane zachowanie podczas rozstania z rodzicami, w drugiej zaś liczbę dni, w których dziecko przejawiało dane zachowanie lub emocję w sali żłobka. Każda z części uwzględnia zachowania i emocje pozytywne oraz negatywne. Zachowania negatywne obserwowane podczas rozłąki obejmują cztery kategorie: płacz, smutek; złość; niechęć wejścia do sali oraz długie rozstanie z rodzicem. W opisie wyników badań tę zmienną określono skrótem neg1. Zachowania pozytywne doświadczane przed wejściem do sali obejmują cztery kategorie: uśmiech, nawiązanie kontaktu z opiekunką; spokojne, bezproblemowe wejście do sali; krótkie rozstanie z rodzicem oraz zrobienie gestu na pożegnanie. W opisie wyników badań ta zmienna będzie określana skrótem poz1. Zachowania negatywne przejawiane podczas pobytu w żłobku to zostały opisane na podstawie czterech kategorii: płacz – smutek; izolowanie się i brak kontaktów z rówieśnikami i opiekunami; przyleganie do opiekunki (np. siedzenie na kolanach); wspomnianie – poszukiwanie mamy/taty/innych bliskich. W ramach pracy nad narzędziem z tej zmiennej usunięto item „trudności z zasypianiem”, gdyż zmniejszał poziom rzetelności tej grupy. W opisie wyników ta zmienna będzie opisywana skrótem neg2. Zachowania pozytywne obserwowane podczas pobytu w żłobku obejmowały trzy kategorie: nawiązywanie kontaktów z rówieśnikami i personelem; udział w zabawach i aktywnościach żłobka oraz okazywanie radości. W opisie wyników badań ta zmienna będzie określana skrótem poz2. W ramach pracy nad narzędziem obliczono wskaźniki rzetelności dla każdej kategorii emocji i zachowań.

Tabela 1. Wskaźniki rzetelności α Cronbacha dla poszczególnych kategorii emocji i zachowań w skali adaptacji

Rodzaje zachowań i emocji podczas adaptacji	α Cronbacha
Negatywne podczas rozstania z rodzicem (neg1)	0,680
Pozytywne podczas rozstania z rodzicem (poz1)	0,641
Negatywne podczas pobytu w żłobku (neg2)	0,698
Pozytywne podczas pobytu w żłobku (poz2)	0,776

Źródło: badania własne.

Jak wynika z tabeli 1, wyróżnione w skali adaptacji kategorie wykazały zadowalające wskaźniki rzetelności, co oznacza, że itemy są spójne.

Do oceny lęku rodziców w pierwszych dniach po rozstaniu z dziećmi została wykorzystana skala STAI. Skala składa się z dwóch podskal: jednej (X-1) mierzącej lęk jako stan i drugiej (X-2) mierzącej lęk jako cechę. W niniejszym badaniu została wykorzystana pierwsza podskala, która posłużyła do oceny poziomu lęku rodziców podczas rozstania z dziećmi w pierwszych dniach uczęszczania ich dzieci do żłobka. Rzetelność tej podskali jest wysoka i dla młodych dorosłych w wieku 21–40 lat wynosi 0,89 (Wrześniewski 2011: 13). Uzyskane przez osoby badane wyniki zostały odniesione do 10-stopniowej skali stenowej.

Badanym zadano dodatkowo następujące pytania: czy przygotowywali dzieci do pobytu w żłobku oraz czy i jak często dziecko pozostawało pod opieką inną niż opieka rodziców. Aby doprecyzować wymiar czasu spędzanego z inną osobą rodzice byli poproszeni o oszacowanie, jak długo dziecko przebywało pod opieką inną niż rodziców? Możliwe było zaznaczenie jednej z pięciu odpowiedzi: kilkanaście minut w ciągu dnia, kilka godzin w ciągu dnia, do 10 godzin w ciągu dnia, całą dobę, kilka dni, lub zadeklarowanie, że dziecko nie przebywało pod opieką innej osoby niż rodziców.

Wybrane w badaniach zmienne środowiskowe zostały ukazane za pomocą następujących wskaźników:

- poziom lęku jako stanu rodziców stanowi wskaźnik stanu emocjonalnego rodziców przy powierzaniu dziecka opiece żłobkowej;
- deklaracja rodziców dotycząca przygotowania dziecka do żłobka świadczyła o podejmowaniu przez rodziców działań przed procesem adaptacji;
- liczba rodzeństwa i wymiar czasu powierzania dziecka innej osobie niż rodzic przed pójściem dziecka do żłobka były wskaźnikami zbieżności czy podobieństwa środowiska rodzinnego do żłobkowego.

Opis badanej grupy

Przebadano łącznie 111 dzieci i ich rodziców, w tym 61 dziewczynek i 50 chłopców, 86 matek i 25 ojców. Średnia wieku badanych dzieci wynosiła 18,44 miesiące (min. 9 miesięcy a maks. 33 miesiące), a badanych rodziców 32,48 lat (min. 18 lat, maks. 44 lata). Większość badanych dzieci wychowywała się w pełnych rodzinach niezrekonstruowanych (103 dzieci), 5 dzieci wychowywanych było przez jednego rodzica, 3 dzieci pochodziło z rodzin zrekonstruowanych. Badane dzieci miały różną liczbę rodzeństwa: 0–3 (tab. 2).

Tabela 2. Liczba (N) i odsetek rodzeństwa badanych dzieci

Liczba rodzeństwa	N	Odsetek (%)
0	32	28,8
1	67	60,4
2	11	9,9
3	1	0,9

Źródło: badania własne.

Badani rodzice w większości mieli wykształcenie wyższe (96 osób), pozostali średnie (13 osób), dwie osoby uczyły się w szkole ponadpodstawowej.

Procedura badań

Badania przeprowadzono w terminie od września do grudnia 2024 r. w dwóch żłobkach publicznych należących do Miejskiego Zespołu Żłobków w Lublinie. Uczestnikami były dzieci obserwowane przez opiekunki w pierwszych 20 dniach ich pobytu w żłobku oraz ich rodzice. Zadaniem tych drugich było wypełnienie kwestionariuszy w pierwszych dniach pobytu ich dzieci w żłobku.

Analiza danych

Wyniki uzyskane w badaniach poddano analizie statystycznej za pomocą programu SPSS Statistics – wersja 29.0. Statystyki opisowe ukazano przy użyciu częstości, średnich, median, wyniku minimalnego i maksymalnego. Sprawdzono zgodność rozkładu zmiennych zależnych z rozkładem normalnym przy użyciu testu Kołmogorowa-Smirnowa oraz Shapiro-Wilka. Obliczono obustronne korelacje rho Spearmana między zmiennymi w całej grupie badanych oraz w podgrupie dziewczynek i chłopców. Różnice między grupami rodziców przygotowujących dzieci do pobytu w żłobku i nieprzygotowujących obliczono przy użyciu testu nieparametrycznego U Manna-Whitneya.

Opis badań

Statystyki opisowe w zakresie zmiennych porządkowych ukazane w tabelach 2 i 3 pokazują, że najczęściej dzieci było powierzanych opiece innej niż rodzicielska na okres kilku godzin w ciągu dnia (69 osób), najczęściej rodzin stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci (67).

Tabela 3. Częstość (N) i odsetek odpowiedzi na pytanie: Proszę oszacować, jak długo dziecko przebywało pod opieką innej osoby niż rodzice?

Kategorie odpowiedzi	N	Odsetek (%)
Dziecko nie przebywało pod opieką inną niż rodzice	12	10,8
Kilkanaście minut w ciągu dnia	8	7,2
Kilka godzin w ciągu dnia	69	62,2
Do 10 godzin w ciągu dnia	8	7,2
Całą dobę	6	5,4
Kilka dni	8	7,2
Ogółem	111	100,0

Źródło: badania własne.

Ponadto badani rodzice wykazywali średnio przeciętny poziom lęku podczas rozstania z dziećmi (6,60 w skali 10-stopniowej), negatywne zachowania podczas rozstania występowały średnio przez 3,10 dnia z 20 dni obserwacji, pozytywne w trakcie rozstania średnio 7,34 dnia z 20 dni obserwacji, zachowania negatywne obserwowane w sali żłobka występowały średnio 4,82 dnia z 20 dni obserwacji, pozytywne obserwowane w sali żłobkowej zaś średnio 9,03 dnia (tab. 4).

Tabela 4. Statystyki opisowe dla zmiennych tworzących skalę adaptacji oraz zmiennej lęk rodziców podczas rozstania z dzieckiem

Statystyki	Zmienne				
	neg1	poz1	neg2	poz2	Lęk
M	3,1014	7,3446	4,8266	9,0390	6,60
Me	3,0000	7,2500	4,2500	8,6667	7,00
Min.	0	0	0	0	1
Maks.	15,50	20	17,75	20	10

neg1 – zachowania i emocje negatywne podczas rozstania z rodzicem; poz1 – zachowania i emocje pozytywne podczas rozstania z rodzicem; neg2 – zachowania i emocje negatywne podczas pobytu w żłobku; poz2 – zachowania i emocje pozytywne podczas pobytu w żłobku.

Źródło: badania własne.

Zmienne zależne tworzące poszczególne kategorie zachowań obserwowanych podczas adaptacji zostały skorelowane ze zmiennymi niezależnymi: związanymi z podobieństwem środowiska żłobkowego i rodzinnego dziecka (liczba rodzeństwa i pozostawianie dziecka z inną osobą niż rodzic) oraz związanymi z emocjami rodziców, tj. lękiem rodziców w trakcie adaptacji dziecka. Wyniki korelacji rho Spearmana przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Korelacje rho Spearmana (rho) i ich istotność (p) między zmiennymi w całej grupie dzieci (N = 111)

Zmienne	Korelacja i istotność	neg1	poz1	neg2	poz2
Liczba rodzeństwa	rho	-0,164	0,118	-0,053	0,032
	p	0,086	0,218	0,581	0,742
Wymiar czasu spędzanego z inną niż rodzic osobą	rho	-0,224*	0,111	-0,225*	-0,061
	p	0,018	0,245	0,018	0,525
Poziom lęku rodziców podczas rozstania z dzieckiem	rho	0,304**	-0,207*	0,245**	-0,164
	p	0,001	0,029	0,010	0,085

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$. Opis skrótów jest zamieszczony w tabeli 4.

Źródło: badania własne.

Z analizy współzmienności wynika, że dzieci częściej pozostawiane pod opieką inną niż rodziców wykazują mniejszą liczbę zachowań negatywnych podczas adaptacji zarówno podczas rozstań ($\rho = -0,224$), jak i w trakcie pobytu w żłobku ($\rho = -0,225$). Zmienna lęku rodziców korelowała istotnie statystycznie z zachowaniami i emocjami odczuwanymi przez dzieci w trakcie rozstania rodzicami. Im wyższy był poziom lęku mierzonego po rozstaniu z dzieckiem, tym więcej zachowań negatywnych ($\rho = 0,304$) i mniej pozytywnych ($\rho = -0,207$) obserwowano podczas rozstania z dzieckiem. Jeżeli zaś chodzi o związek lęku z zachowaniami dzieci obserwowanymi w sali żłobka, to im wyższy był poziom lęku rodziców, tym więcej zachowań negatywnych obserwowano u dzieci podczas całodiennej aktywności w żłobku ($\rho = 0,245$).

Dalsze analizy z podziałem na płeć (tab. 6) wykazały, że w grupie dziewczynek, podobnie jak w całej grupie badanej, wszystkie zmienne środowiskowe, tj.: pozostawianie dziecka z inną osobą, liczba rodzeństwa oraz poziom lęku rodziców istotnie korelowały z liczbą zachowań i emocji negatywnych obserwowanych podczas rozstania z rodzicami. Im więcej czasu dziecko spędzało z osobą inną niż rodzice oraz im więcej miało rodzeństwa tym krócej obserwowano zachowania negatywne dzieci podczas rozstania z rodzicami.

Tabela 6. Korelacje rho Spearmana (rho) i ich istotność (p) między zmiennymi w grupie dziewczynek (N = 61)

Zmienne	Korelacje i istotność	neg1	poz1	neg2	poz2
Liczba rodzeństwa	rho	-0,261*	0,086	-0,106	-0,068
	p	0,043	0,512	0,415	0,603
Wymiar czasu spędzanego z inną niż rodzic osobą	rho	-0,256*	0,054	-0,226	-0,115
	p	0,046	0,679	0,080	0,378
Poziom lęku rodziców podczas rozstania z dzieckiem	rho	0,253*	-0,220	0,186	-0,211
	p	0,049	0,088	0,152	0,102

* $p < 0,05$. Opis skrótów jest zamieszczony w tabeli 4.

Źródło: badania własne.

W przypadku chłopców (tab. 7) badane zmienne środowiskowe, które były wskaźnikami podobieństwa środowiska rodzinnego i żłobkowego nie korelowały istotnie z procesem adaptacji do żłobków, jedynie lęk rodziców podczas rozstania istotnie korelował z występowaniem zachowań i emocji negatywnych. Im wyższy był poziom lęku rodzica, tym więcej zachowań negatywnych zauważały opiekunki podczas rozstania dzieci z ich rodzicami ($\rho = 0,31$). Z powyższego wynika, że niektóre zmienne środowiskowe mogą mieć mniejsze znaczenie w procesie adaptacji chłopców niż w przypadku dziewczynek.

Wszystkie opisane istotnie statystycznie korelujące zmienne dotyczące zarówno całej grupy badanych, jak i grup z podziałem na płeć wykazały niskie poziomy korelacji (ρ Spearmana $\geq 0,224$ a $\leq 0,304$).

Tabela 7. Korelacje rho Spearmana (rho) i ich istotność (p) między zmiennymi w grupie chłopców (N = 50)

Zmienne	Korelacje i istotność	neg1	poz1	neg2	poz2
Liczba rodzeństwa	rho	-0,035	0,149	0,044	0,114
	p	0,810	0,302	0,759	0,430
Wymiar czasu spędzanego z inną niż rodzic osobą	rho	-0,160	0,161	-0,193	-0,011
	p	0,267	0,264	0,179	0,939
Poziom lęku rodziców podczas rozstania z dzieckiem	rho	0,301*	-0,171	0,258	-0,082
	p	0,034	0,235	0,070	0,573

* $p < 0,05$. Opis skrótów jest zamieszczony w tabeli 4.

Źródło: badania własne.

W zakresie przygotowania dziecka do pobytu w żłobku większość rodziców zadeklarowała, że tego nie robiła (65 osób). Różnice między grupami osób przygotowujących i nieprzygotowujących dziecko do pobytu w żłobku a procesem adaptacji okazały się nieistotne statystycznie, co zostało ukazane w tabeli 8.

Tabela 8. Różnice w adaptacji między dziećmi rodziców, którzy deklarowali, że przygotowywali dziecko do pobytu w żłobku, a tymi, którzy zadeklarowali, że dziecka nie przygotowywali

Zachowania i emocje podczas adaptacji	Czy przygotowywał/-a Pan/-i dziecko do tego, że będzie przebywało w żłobku?				
	Nie (N = 65)		Tak (N = 46)		U Manna-Whitneya
	M	SD	M	SD	p
neg1	3,10	2,45	3,33	2,77	0,748
poz1	7,34	4,34	7,30	4,21	0,716
neg2	4,83	3,53	4,69	3,29	0,714
poz2	9,04	5,79	9,30	5,60	0,635

Opis skrótów jest zamieszczony w tabeli 4.

Źródło: badania własne.

Oznacza to, że deklaracje dotyczące przygotowania dziecka do pobytu w żłobku nie miały związku z procesem adaptacji dzieci do żłobka.

Podsumowanie

Hipoteza pierwsza zakładająca istnienie zależności między poziomem lęku rodziców a zachowaniami i emocjami dziecka przejawianymi w trakcie adaptacji do żłobka potwierdziła się w znacznej części. Związek okazał się słaby, ale istotny statystycznie w sytuacji rozstania zarówno dla zachowań pozytywnych, jak i negatywnych. Ponadto im wyższy był poziom lęku rodziców, tym więcej zachowań negatywnych obserwowano u dzieci także w sali żłobka. Lęk rodziców nie miał natomiast znaczenia dla czasu występowania zachowań i emocji pozytywnych przejawianych przez dzieci po rozstaniu, podczas pobytu w sali żłobka. Analizy z podziałem na płeć ukazały występowanie istotnych korelacji między lękiem rodziców a zachowaniami negatywnymi w trakcie rozstania zarówno w grupie dziewczynek, jak i chłopców.

Hipoteza druga zakładająca istnienie zależności pomiędzy wybranymi czynnikami świadczącymi o podobieństwie środowiska rodzinnego do żłobkowego a czasem adaptacji dziecka do żłobka potwierdziła się częściowo. Związek między wcześniejszym powierzaniem dziecka innej osobie a adaptacją okazał się słaby, ale istotny tylko w przypadku zachowań negatywnych. Wcześniejsze powierzanie dziecka innej niż rodzic osobie korelowało

z mniejszą liczbą zachowań negatywnych zarówno podczas rozstania, jak i podczas pobytu w żłobku, nie miało jednak istotnego związku ze wzrostem zachowań pozytywnych. Posiadanie rodzeństwa miało znaczenie tylko dla adaptacji dziewczynek i korelowało negatywnie z liczbą zachowań negatywnych podczas rozstania. Analiza z podziałem na płeć wykazała ponadto, że w przypadku chłopców zmienne świadczące o podobieństwie środowiska rodzinnego i żłobkowego nie korelowały z procesem adaptacji.

Hipoteza trzecia mówiąca o tym, że nie ma różnic w przebiegu procesu adaptacji między dziećmi, których rodzice w świadomy sposób przygotowywali je do pobytu w żłobku, a dziećmi, których rodzice zadeklarowali brak działań przygotowujących dzieci do pobytu w żłobku, się potwierdziła. Nie było istotnych statystycznie różnic w procesie adaptacji między grupami dzieci, których rodzice deklarowali przygotowanie do żłobka i takimi, którzy takiego przygotowania nie deklarowali.

Ze względu na wycinkowość przedstawionych badań dalsze badania dotyczące uwarunkowań adaptacji powinny uwzględniać inne czynniki środowiskowe mogące mieć znaczenie przy procesie adaptacji do żłobka, w tym dotyczące zarówno rodziny, jak i placówki.

Zaprezentowane badania skłaniają do szerszej refleksji dotyczącej skuteczności działań podejmowanych przez rodziców i personel żłobka w celu łagodniejszego przejścia przez „kryzys” adaptacyjny nowo przybyłych dzieci. Być może dla powodzenia procesu adaptacji większe znaczenie niż świadome działania rodziców ma kontekst rodzinny, w tym organizacja życia rodziny czy atmosfera rodzinna.

Badania wskazują również na to, że przygotowanie do pobytu dziecka w żłobku nie powinno być „kalką” działań podejmowanych wobec dzieci w wieku przedszkolnym. Te ostatnie są na innym poziomie rozwoju i mają m.in. większe możliwości poznawcze, zwłaszcza w zakresie zdolności zapamiętywania i funkcji symbolicznej, co pozwala na wyobrażeniowe antycypowanie przez dziecko jego pobytu w przedszkolu i umożliwia rodzicom skuteczne posłużenie się rozmową w zakresie przygotowania do przedszkola.

W przypadku młodszych dzieci proces przygotowania powinien być dostosowany do możliwości poznawczych dziecka, a działania oparte na rozmowie i wcześniejszym poznaniu placówki wydają się w tym przypadku niewystarczające. W celu zredukowania lęku rodziców w trakcie powierzenia ich dzieci opiece żłobkowej potrzebne są wieloaspektowe działania uwzględniające m.in.: możliwie jak najpełniejsze ujednolicenie procedur opiekuńczych w obu środowiskach życia dziecka, uświadamianie i informowanie rodziców o wpływie ich zachowań i emocji na adaptację dziecka do placówki, budowanie realnego i pozytywnego wizerunku żłobka wśród rodziców i ogólnie w społeczeństwie.

Literatura

- Andonova D. (2024), *Adaptation Model with the Presence of a Parent, upon Admission to a Nursery Group*. „Kniha Pedagogičeski Nauki”, 117.
- Bang Y.S. (2014), *Teacher-Caregivers' Perceptions of Toddlers' Adaptation to a Childcare Center*. „Social Behaviour and Personality”, 42(8).

- Bielecka M. (1999), *Adaptacja dziecka w żłobku*. „Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego”, 11(2).
- Georgieva A., Grudeva M. (2016), *Adaptation of Early Age Children to the Conditions of Children's Nursery*. „Педагогически Форум”, 1.
- GUS (2023), *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2023 roku*. Główny Urząd Statystyczny. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/pomoc-spoeczna-i-opieka-nad-dzieckiem-i-rodzina-w-2023roku,10,15.html>, 18.08.2025.
- Hoffman M.L. (2006), *Empatia i rozwój moralny*. Tłum. O. Waśkiewicz. Gdańsk, GWP.
- Hwang S.Y., Och J., Kim K., Minwoo N. (2012), *Research on the Process of Adaptation of Child-care Facilities for 2-Year-Old Infants by the First Admission Period: Focus on Social and Emotional Competences, Preservation of External and Internal Problems*. „Ecological Infant Education Research”, 11(1).
- Li L., Quiñones G., Ridgway A. (eds.) (2017), *Studying Babies and Toddlers: Relationships in Cultural Contexts*. Singapore, Springer Nature.
- Rapoport A., Piccinini C.A. (2001), *The Entrance and Adjustment of Infants and Toddlers to Day-care Center: Some Critical Aspects*. „Psicologia, Reflexão e Crítica”, 14(1).
- Rosa E.M., Tudge J. (2013), *Urie Bronfenbrenner's Theory of Human Development: Its Evolution from Ecology to Bioecology*. „Journal of Family Theory & Review”, 5(4).
- Shin N., Yun H.J. (2016), *Development of a Teacher Rating Scale of Childcare Adaptation for Infants and Toddlers*. „Korean Journal of Child Studies”, 37(6).
- Świdrak E. (2020), *Adaptacja dzieci do lat 3 do instytucjonalnych form opieki na przykładzie żłobków w Lublinie*. „Roczniki Pedagogiczne/Annals of Pedagogies”, 12(3).
- Świdrak E. (2021a), *Przygotowanie dzieci do pobytu w żłobku w opinii rodziców i opiekunów w żłobkach*. „Problemy Wczesnej Edukacji”, 53(2).
- Świdrak E. (2021b), *Selected Predictors of Parents' Anxiety Levels When Entrusting the Care of a Child to a Nursery*. „The New Educational Review”, 66. <https://tner.polsl.pl/volume-66-2021/>, 18.08.2025.
- Tatalović Vorkapić S., Čargonja-Pregelj Ž., Mihić I. (2015), *Validation of the Attachment Assessment Scale for Toddlers During Their Adaptation Time in Nursery*. „Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja”, 51(2). <https://hrcak.srce.hr/150103>, 18.08.2025.
- Wrześniewski K. (2011), *Inwentarz stanu i cechy lęku STAI : polska adaptacja STAI*. Podręcznik. Wyd. 4 rozszerz. Warszawa, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Zajdeman H.S., Minnes P.M. (1991), *Predictors of Children's Adjustment to Day Care*. „Early Child Development and Care”, 74.